

Aportació al coneixement de la fauna lepidoptero- rològica de la Reserva Natural del Remolar-Filipines (Lepidoptera: Macroheterocera)

Arcadi Cervelló¹, Frederic Palou² & Albert Xaus³

¹Alcolea, 110, 2n 1a; E-08014 Barcelona

²Arquitecte Sert, 18, 6è 1a; E-08005 Barcelona

³Vicomicià, 4B, 2n 2a; E-08970 Sant Joan Despí (Barcelona)

Abstract. Contribution to the knowledge of the lepidoptera fauna of the Remolar-Filipines natural reserve (Lepidoptera: Macroheterocera). In this work we list the macroheterocera recorded in 16 nights throughout the year 2004 in the Natural Reserve of Remolar-Filipinas. Some records are of special interest for the fauna of Catalonia.

Resum. En aquest treball es presenta la llista dels lepidòpters macroheteròcers detectats en 16 prospeccions fetes al llarg de l'any 2004 a la Reserva Natural del Remolar-Filipines. Les dades aportades d'alguns tàxons poc citats són prou interessants per a la fauna catalana.

Key words: Macroheterocera, faunistics, Remolar-Filipines Natural Reserve, Catalonia, NE Iberian Peninsula.

Introducció

Els aiguamolls representen un lloc d'indubtable interès naturalístic, tant per la seva vegetació com per la fauna associada. Durant els darrers anys, els macrolepidòpters dels aiguamolls de Catalunya han estat objecte de nombrosos estudis. Els més prospectats són, sens dubte, els Aiguamolls de l'Empordà, que des de la dècada dels vuitanta han estat estudiats per Pérez De-Gregorio (1989), Stefanescu (1989) i Masó *et al.* (1994). També han estat objecte d'estudis recents els del delta del Llobregat (la Ricarda) (Guzmán 1994; Orozco *et al.* 1996) i els del delta de l'Ebre (Orozco & Orozco 1979). Sobre els microlepidòpters dels aiguamolls, en canvi, encara queda molta feina per fer i només recentment s'han publicat els primers resultats sobre el seu estudi (Pérez De-Gregorio 2001; Masó *et al.* 2001).

La Reserva Natural del Remolar-Filipines (UTM 31TDF2170) es va crear juntament amb la de l'estany de la Ricarda, el juny del 1987 (fig. 1).

L'estudi que hem dut a terme durant l'any 2004 s'ha centrat al llarg de la carretera de la Vilada i del canal i la riera de Sant Climent, on predominen, majoritàriament, el canyís (*Phragmites australis*) i la boga (*Typha latifolia*). Des del límit de la zona estudiada fins a la platja hi ha una pineda de pi pinyer (*Pinus pinea*).

La vegetació d'aquest espai natural és típica d'aiguamolls costaners, però cal dir que, per la seva proximitat a l'antic càmping El Toro Bravo, està bastant malmesa i degradada. És probable que abans de la colonització humana hi hagués extensions de boscos de ribera, dels quals tan sols resten arbres aïllats als marges de les rieres i dels canals de reg. També apareixen grans extensions de joncs (*Schoeno-Plantagineum crassifoliae*) fent el trànsit entre les comunitats interiors i els canyissars litorals. És previsible que, amb la nova política de conservació del medi, aquest indret es vagi regenerant, cosa que influiria en la major abundància d'espècies, tant de lepidòpters com d'altres insectes.

L'objectiu d'aquest estudi ha estat establir l'inventari de les espècies de macroheteròcers presents en aquesta zona i aportar dades sobre la seva fenologia als aiguamolls del delta del Llobregat.

Material i mètodes

El sistema seguit per a l'estudi i la identificació de lepidòpters heteròcers ha consistit, bàsicament, en la instal·lació de trampes de llum actínica (model Heath) i d'una làmpara de 125 W de vapor de mercuri alimentada per un grup electrogen. La instal·lació periòdica d'aquests paranys s'ha fet en el període comprès entre el maig i el novembre del 2004, amb un total de 16 prospeccions.

Els espècimens atrets per les trampes s'identificaven *in situ* en el mateix lloc del mostreig i eren alliberats a la mateixa zona. Només els exemplars que presentaven algun dubte eren recollits per a la posterior identificació al laboratori.

Resultats

En general, la fauna lepidopterològica del Remolar és pobra. La causa s'hauria de buscar en la reducció de l'àrea palustre, juntament amb la degradació dels biòtops a causa de l'acció de l'home. Ens trobem amb un nombre molt reduït de tàxons; concretament, 118: 79 noctuids, 22 geometríds, 2 esfíngids, 2 tiatírids, 1 còssid, 1 limàntrid, 3 lasiocàmpids, 7 àrctids i 1 notodòntid; tot i això, els que porten un asterisc* són prou interessants per dedicar-hi un comentari. És interessant destacar que no hem trobat una gran presència d'espècies oportunistes, com ara *Noctua pronuba*, *Mythimna unipuncta*, *Autographa gamma*, *Peridroma saucia*, etc.

Relació d'espècies

Cossiidae

Zeuzera pyrina (Linnaeus, 1761). 8.VII.

Geometridae

Stegania trimaculata (Villers, 1789). 8.VII, 5.VIII, 11.VIII, 9.IX.

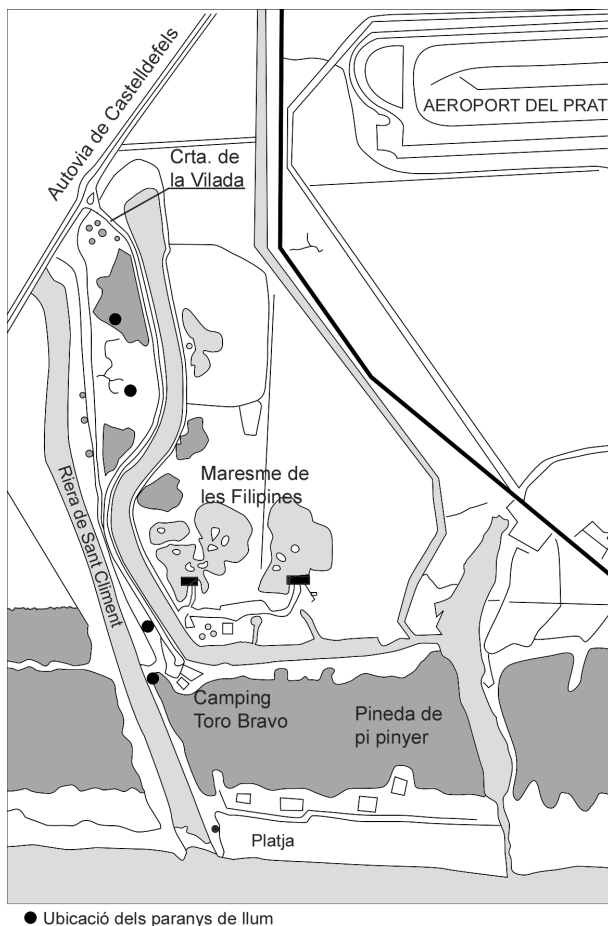

Fig. 1 Mapa de la zona estudiada amb indicació dels llocs on es van instal·lar als paranys de llum.

Semiothisa aestimaria (Hübner, [1809]). 9.VI, 8.VII, 15.VII, 5.VIII, 10.VIII, 11.VIII, 30.VIII, 9.IX.

Semiothisa clathrata (Linnaeus, 1758). 10.VIII.

Peribatodes rhomboidarius (Denis & Schiffermüller, 1775). 15.VIII, 9.IX, 3.X.

Chlorissa viridata (Linnaeus, 1758). 9.IX.

Eucrostes indigenata (Villers, 1789). 8.VII, 5.VIII, 10.VIII, 11.VIII, 30.VIII, 9.IX, 19.IX, 3.X, 6.X.

Timandra comae A. Schmidt, 1931. 15.VII.

Rhodometra sacraria (Linnaeus, 1767). 8.VII, 10.VIII, 11.VIII, 30.VIII, 9.IX, 19.IX, 3.X.

Cyclophora pupillaria (Hübner, [1799]). 30.VIII, 19.IX, 3.X.

Scopula imitaria (Hübner, [1799]). 18.V.

Scopula emutaria (Hübner, [1809]). 7.V, 12.V, 9.VI, 8.VII, 30.VIII.

Scopula minorata (Boisduval, 1833). 7.V, 12.V, 5.VIII, 30.VIII, 9.IX.

Idaea ochrata (Scopoli, 1763). 8.VII.
Idaea filicata (Hübner, [1799]). 30.VIII, 9.IX, 19.IX.
Idaea obsoletaria (Rambur, 1833). 5.VIII.
Idaea dimidiata (Hufnagel, 1767). 9.VI, 8.VII, 30.VIII.
Idaea degeneraria (Hübner, [1799]). 7.V, 9.VI, 9.IX.
Orthonama obstipata (Fabricius, 1794). 7.V, 8.VII, 10.XI.
Xanthorhoe fluctuata (Linnaeus, 1758). 3.VIII.
Costaconvexa polygrammata (Borkhausen, 1794). 12.V, 18.V, 5.VIII, 10.VIII, 3.X.
Eupithecia centaureata (Donzel, 1837). 7.V, 12.V, 18.V, 8.VII, 5.VIII, 11.VIII, 9.IX, 19.IX.
Gymnoscelis rufifasciata (Haworth, 1809). 7.V, 5.VIII.

Thyatiridae

Palimpsestis ocularis (Linnaeus, 1767). 12.V.
Thyatira batis (Linnaeus, 1767). 19.IX, 3.X.

Lasiocampidae

Lasiocampa quercus (Linnaeus, 1758). 30.VIII.
Odonestis pruni (Linnaeus, 1758). 30.VIII.
Dendrolimus pini (Linnaeus, 1758). 17.V.

Sphingidae

Hyles livornica (Esper, [1779]). 7.V, 12.V.
Mimas tiliae (Linnaeus, 1758). 11.VIII.

Notodontidae

Thaumetopoea pytiocampa (Denis & Schiffermüller, 1775). 30.VIII, 9.IX.

Lymantriidae

Porthetria dispar (Linnaeus, 1758). 8.VII, 5.VIII, 10.VIII, 11.VIII, 30.VIII.

Arctiidae

**Eilema rungsi* (Toulgoët, 1960). 7.V, 18.V, 8.VII, 6.X.
Eilema caniola (Hübner, [1803]). 30.VIII, 3.X.
Lithosia quadra (Linnaeus, 1758). 19.IX.
Spilosoma urticae (Esper, 1789). 9.VI, 8.VII, 15.VII, 10.VIII, 9.IX.
Spilarctia lubricipeda (Linnaeus, 1758). 8.VII, 30.VIII, 9.IX.
Phragmatobia fuliginosa (Linnaeus, 1758). 8.VII, 10.VIII, 11.VIII, 30.VIII, 9.IX, 19.IX, 3.X, 6.X, 20.X.
Cymbalophora pudica (Esper, 1784). 19.IX.

Noctuidae

Earias clorana (Linnaeus, 1761). 5.VIII, 10.VIII, 9.IX.
**Earias vernana* (Hübner, 1793). 9.VI, 8.VII.
Nola chlamitulalis (Hübner, [1813]). 18.V, 8.VII, 5.VIII, 11.VIII, 9.IX.

Nodaria nodosalis (Herrich-Schäffer, 1851). 3.X.
Polypogon plumigeralis (Hübner, [1825]). 5.VIII.
**Schranksia costaestrigalis* (Stephens, 1834). 7.V.
Hypena lividalis (Hübner, 1796). 5.VIII, 9.IX, 3.X.
Dysgonia algira (Linnaeus, 1767). 8.VII, 10.VIII, 11.VIII, 30.VIII.
Grammodes bifasciata (Petagna, 1787). 5.VIII, 11.VIII, 30.VIII, 9.IX, 19.IX, 3.X.
Tya luctuosa (Denis & Schiffermüller, 1775). 10.VIII, 9.IX.
Aedia leucomelas (Linnaeus, 1768). 5.VIII, 10.VIII, 11.VIII, 30.VIII, 9.IX.
Protodeltote pygarga (Hufnagel, 1766). 9.IX.
**Deltote bankiana* (Fabricius, 1775). 10.VIII, 26.VIII, 9.IX.
Eublemma candidana (Fabricius, 1794). 3.X.
Eublemma ostrina (Hübner, 1808). 3.X.
Eublemma parva (Hübner, 1808). 9.IX.
Pardoxia graellsii (Feisthamel, 1837). 11.VIII.
Acontia lucida (Hufnagel, 1766). 9.VI, 8.VII, 30.VIII, 9.IX.
Phyllophila oblitterata (Rambur, 1833). 30.VIII.
Abrostola triplasia (Linnaeus, 1758). 15.VII.
Chrysodeixis chalcites (Esper, 1789). 19.IX.
Trichoplusia ni (Hübner, 1803). 8.VII, 15.VII.
Macdunnougia confusa (Stephens, 1850). 30.VIII.
Autographa gamma (Linnaeus, 1758). 9.VI, 15.VII, 9.IX.
Acronicta megacephala (Denis & Schiffermüller, 1775). 15.VII.
Acronicta rumicis (Linnaeus, 1758). 18.V, 9.IX, 3.X.
Simyra albovenosa (Goeze, 1781). 8.VII, 30.VIII, 19.IX.
Cryphia algae (Fabricius, 1775). 11.VIII, 9.IX.
Heliothis peltigera (Denis & Schiffermüller 1775). 15.VII.
Helicoverpa armigena (Herrich-Schäffer, 1851). 19.IX, 3.X.
Metopoceras felicina (Donzel, 1844). 18.V, 9.VI.
Caradrina clavipalpis (Scopoli, 1763). 19.IX.
Hoplodrina ambigua (Denis & Schiffermüller, 1775). 7.V, 12.V, 18.V, 9.VI, 9.IX, 19.IX, 3.X.
Spodoptera exigua (Hübner, [1808]). 6.VII, 15.VII, 5.VIII, 10.VIII, 11.VIII, 30.VIII, 9.IX, 19.IX, 3.X, 10.XI.
Spodoptera cilium (Guenée, 1852). 5.VIII, 3.X.
Sesamia nonagrioides (Lefebvre, 1827). 5.VIII, 11.VIII.
Chilodes maritimus (Tauscher, 1806). 5.VIII.
Proxenus hospes (Freyer, 1831). 12.V, 18.V, 9.VI, 5.VIII, 11.VIII, 30.VIII, 19.IX, 3.X.
Polyphaenis sericata (Villers, 1789). 9.VI, 15.VII.
Thalophila amathusia (Rambur, 1871). 9.IX, 19.IX.
Luperina testacea (Denis & Schiffermüller, 1775). 9.IX, 19.IX, 3.X.
Rhizedra lutosa (Hübner, 1803). 19.IX, 3.X, 10.XI.
Calaena lecostigma (Hübner, 1808). 15.VII.
Archanara geminipuncta (Haworth, 1809). 15.VII.
Phlogophora meticulosa (Linnaeus, 1758). 11.VIII.
Dryobotodes tenebrosa (Esper, 1790). 3.X.
Mesoligia furuncula (Denis & Schiffermüller 1775). 9.IX, 19.IX.
Discestra trifolii (Hufnagel, 1766). 8.VII, 15.VII.
Discestra sodae (Rambur, 1829). 9.VI, 8.VII, 5.VIII, 10.VIII, 30.VIII, 3.X.
Lacanobia oleracea (Linnaeus, 1758). 7.V, 12.V, 9.VI, 15.VII, 5.VIII, 9.IX.
Lacanobia blenna (Hübner, [1824]). 5.VIII, 11.VIII.

**Mythimna pudorina* (Denis & Schiffermüller, 1775). 7.V (inclosa forma aberrant).
Mythimna vitellina (Hübner, [1808]). 5.VIII, 30.VIII, 19.IX, 3.X.
Mythimna albipuncta (Denis & Schiffermüller, 1775). 7.V.
Mythimna ferrago (Fabricius, 1787). 11.VIII.
Mythimna congrua (Hübner, [1817]). 12.V, 18.V, 9.VI, 8.VII, 5.VIII, 10.VIII, 11.VIII, 30.VIII.
Mythimna l-album (Linnaeus, 1767). 9.VI, 5.VIII, 11.VIII, 9.IX, 19.IX, 3.X.
*Mythimna umbriger*a (Saalmüller, 1891). 9.VI, 9.IX, 19.IX, 3.X.
Mythimna unipuncta (Haworth, 1809). 7.V, 9.VI, 8.VII, 15.VII, 19.IX.
Mythimna sicula (Duponchel, 1836). 3.X.
Mythimna riparia (Boisduval, 1829). 18.V, 9.VI, 5.VIII, 10.VIII, 11.VIII, 30.VIII, 9.IX, 19.IX, 3.X.
Mythimna obsoleta (Hübner, [1803]). 7.V, 12.V, 18.V, 9.VI, 8.VII, 15.VII, 5.VIII, 10.VIII, 11.VIII, 30.VIII, 9.IX, 19.IX.
*Mythimna zea*e (Duponchel, 1827). 9.VI, 8.VII, 15.VII, 5.VIII, 11.VIII.
Mythimna putrescens (Hübner, [1824]). 9.IX.
**Mythimna joannisi* (Boursin & Rungs, 1952). 7.V, 18.V, 9.VI, 8.VII, 15.VII, 5.VIII, 10.VIII, 11.VIII, 9.IX, 19.IX, 3.X.
Mythimna loreyi (Duponchel, 1827). 5.VIII.
Axylia putris (Linnaeus, 1761). 7.V, 12.V, 18.V, 11.VIII, 30.VIII, 9.IX, 19.IX, 3.X.
Ochropleura plecta (Linnaeus, 1761). 7.V, 12.V, 18.V, 9.IX, 19.IX, 3.X.
Noctua pronuba (Linnaeus, 1758). 7.V, 12.V, 18.V, 19.VI, 9.IX, 3.X, 10.XI.
Noctua comes (Hübner, 1809-1813). 9.VI.
Noctua interjecta (Hübner, 1800-1803). 15.VII, 5.VIII, 19.IX.
Xestia xanthographa (Denis & Schiffermüller, 1775). 9.IX, 19.IX, 3.X.
Peridroma saucia (Hübner, 1808). 12.V, 8.VII, 10.VIII, 11.VIII, 9.IX, 19.IX, 3.X.
Agrotis puta (Hübner, 1800-1803). 6.X.
Agrotis ipsilon (Hufnagel, 1766). 15.VII, 5.VIII, 10.VIII, 11.VIII, 30.VIII, 19.IX, 3.X.
Agrotis trux (Hübner, 1823-1824). 3.X.
**Agrotis vestigialis* (Hufnagel, 1766). 3.X.

Anotacions a la llista d'espècies

Eilema rungsi (Toulgoët, 1960). Petit àrctid descobert l'any 1990 a la llacuna de la Ricarda, nou per a la Península Ibèrica (Masó 1991). Posteriorment s'ha retrobat al delta del Llobregat i al delta de l'Ebre (Orozco *et al.* 1996); per tant, aquesta és la tercera localització d'*E. rungsi* a Catalunya, tot i que és molt propera a la primera, al mateix delta del Llobregat.

Earias vernana (Hübner, 1793). De les tres *Earias* que es troben a Catalunya, aquesta és, sens dubte, la més rara, ja que tan sols se'n coneix una citació, de Vidreres (Sarto i Monteys 1985). A la Península també són molt poques les citacions conegudes, algunes de les quals haurien de ser revisades. Aquesta del delta del Llobregat confirma la seva presència a Catalunya.

Schrankia costaestrigalis (Stephens, 1834) (làm. 1, fig. 1a). Mediterraneoasiàtica. Noctuid de mida petita, que a vegades es pot confondre amb un microlepidòpter. No és una espècie freqüent a Catalunya, com ho demostra el reduït nombre de citacions, i

gairebé sempre apareix en zones humides: Roses, Girona, Llorà, Susqueda, Sils, Vidreres, Jorba i delta de l'Ebre.

Deltote bankiana (Fabricius, 1775) (làm. 1, fig. 1b). Espècie molt localitzada a la Península Ibèrica, on tal sols ha estat localitzada al País Basc i, a Catalunya, al delta del Llobregat.

Mythimna pudorina (Denis & Schiffermüller, 1775) (làm. 1, fig. 1c i 1d). Euroasiàtica. Les larves s'alimenten de gramínies hidròfiles. Pròpia de zones humides, la seva distribució és molt incompleta i mai és abundant, però no es tracta d'una espècie rara. Aquí volem destacar la troballa d'un exemplar d'una forma melànica poc freqüent.

Mythimna joannisi (Boursin & Rungs, 1952) (làm. 1, fig. 1e). Etiòpica. L'any 1982 tan sols se'n coneixien dues citacions ibèriques, una de Dénia (Alacant) i l'altra de Torre la Sal (Castelló) (Calle 1983). En els últims anys s'ha trobat esporàdicament, però mai abundant. Al Remolar ha resultat ser una de les espècies més abundants. La seva presència, de maig a octubre, amb més d'una generació solapada, dona a entendre que està molt ben consolidada en aquest biòtop.

Agrotis vestigialis (Hufnagel, 1766) (làm. 1, fig. 1f). Euroasiàtica. Bastant escassa a la Península Ibèrica, amb captures aïllades i esporàdiques en una sola generació de juliol a agost. La primera citació que es coneix de Catalunya és d'una femella que M. de Ibarra va trobar a Vallirana, l'11.X.1955 (Pérez De-Gregorio 1992). La segona citació és de C. Stefanescu, als Aiguamolls de l'Empordà, l'1.X.1992 (Bellavista & Stefanescu 1993). Sembla que la del Remolar és la tercera citació a Catalunya.

Agraïments

El nostre agraïment al director de la Reserva Natural del Remolar-Filipines, Sr. Ricard Gutiérrez, i als seus col·laboradors, per les facilitats donades per a la realització d'aquest estudi. També a Josep Martí per la seva col·laboració, a David Passola per l'ajut en l'elaboració del mapa, a Lluís Dantart per les fotografies dels exemplars i a Jordi Dantart pel seu suport i la seva ajuda.

Referències bibliogràfiques

- Bellavista, J. & Stefanescu, C. 1993. Contribució a l'estudi dels Noctuidae de Catalunya (Lepidoptera) (II). *Treb. Soc. Cat. Lep.*, 12(1992): 155-131.
- Calle, J.A. 1983. Noctuidos Españoles. 430 pp. + 56 pls. Boletín del Servicio contra Plagas e Inspección Fitopatológica (Fuera de Serie nº 1). Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación. Dirección General de Producción Agraria, Madrid.
- Guzmán, E. 1994. Aiguamolls del delta del Llobregat: resultat de set prospeccions. *Butll. Soc. Cat. Lep.*, 73: 44-46.

- Masó, A. 1991. Segona nota sobre els aiguamolls del Llobregat, *Eilema rungsi* (Toulgoët, 1960) àrtid nou per a la península Ibèrica. *Butll. Soc. Cat. Lep.*, 66: 20.
- Masó, A., Pérez De-Gregorio, J.J. & Vallhonrat, F. 1994. Macrolepidòpters nocturns dels aiguamolls dels voltants del riu Muga. In: *Els sistemes naturals dels Aiguamolls de l'Empordà* (Gosálbez, J., Serra, J. & Velasco, E. Eds). *Treb. Inst. catal. Hist. Nat.*, 13: 287-305.
- Masó, A., Requena, E. & Martín, J. 2001. Nota prèvia sobre els microlepidòpters de la finca de la Ricarda (delta del Llobregat). *Spartina*, 4: 145-153.
- Orozco, A., Pérez De-Gregorio, J.J. & Vallhonrat, F. 1996. Els Macroheterocera (Lepidoptera) de les Reservas Naturals del Delta del Llobregat. *Spartina*, 2: 69-80.
- Pérez De-Gregorio, J.J. 1989. Els Macroheteròcers dels Aiguamolls de l'Empordà (Lepidoptera: Macroheterocera). *Treb. Soc. Cat. Lep.*, 10(1989): 7-25.
- Pérez De-Gregorio, J.J. 1992. *Agrotis vestigialis* (Hufnagel, 1766), Noctuidae nou per a la fauna Catalana. *Butll. Soc. Cat. Lep.*, 70: 35-36.
- Pérez De-Gregorio, J.J. 2001. Microlepidòpters (Ethmiidae, Crambidae) dels Aiguamolls Litorals de Catalunya (Lepidoptera) (1). *Spartina*, 4: 129-143.
- Sarto i Monteys, V. 1985. Confirmació de la presencia en la Península Ibèrica de *Earias vernana* (Hübner, 1799). *SHILAP Revta lepid.*, 13(49): 39-40.
- Stefanescu, C. 1989. Estrategias Ecológicas en las Poblaciones de Ropalóceros y Noctuidos de los Aiguamolls de l'Empordà (NE Catalunya) (Lep: Rhopalocera, Noctuidea), *Treb. Soc. Cat. Lep.*, 10(1989): 45-63.

Data de recepció: 25 de gener de 2005

Data d'acceptació: 1 de març de 2005

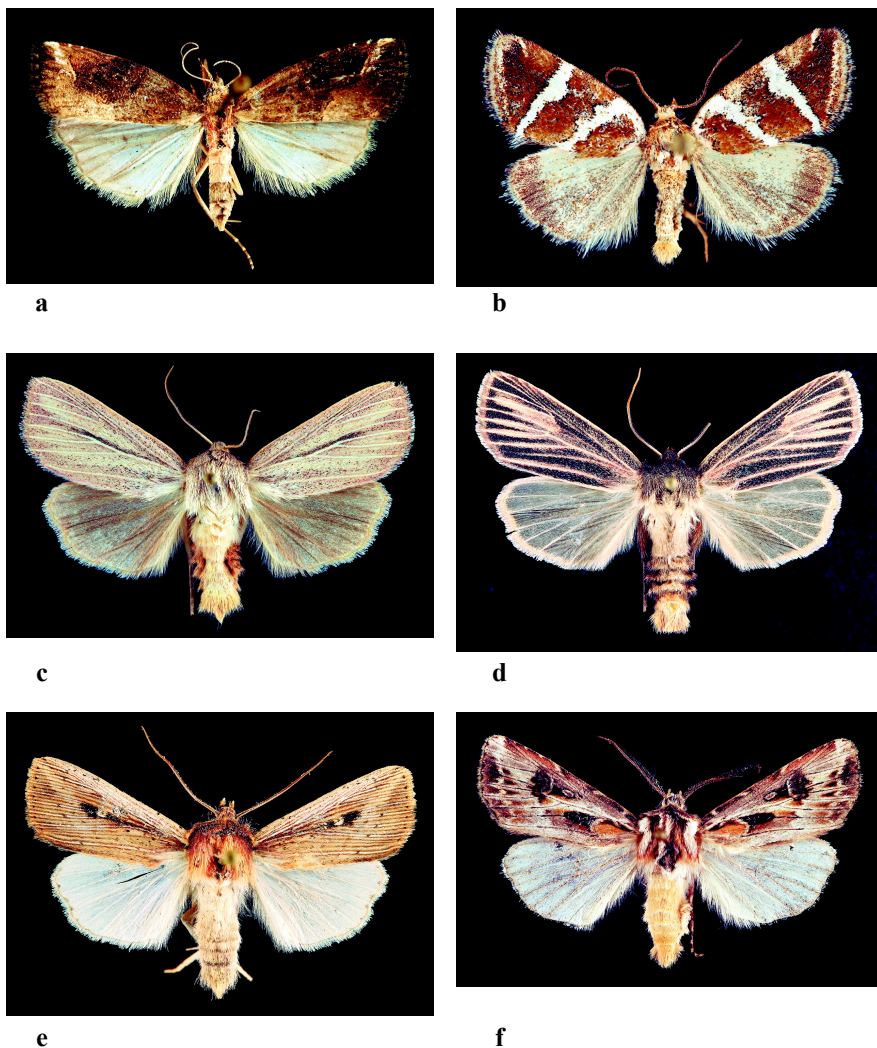

Fig. 1 Adults de: **a**, *Schranksia costaestrigalis* (Stephens, 1834): ♂, 7.V.2004; **b**, *Deltote bankiana* (Fabricius, 1775): ♂, 10.VIII.2004; **c** i **d**, *Mythimna pudorina* ([Denis & Schiffermüller], 1775): 2 ♂, 7.V.2004; **e**, *Mythimna joanisi* (Boursin & Rungs, 1952): ♂, 19.IX.2004; **f**, *Agrotis vestigialis* (Hufnagel, 1766): ♂, 3.X.2004 [fotos: L. Dantart].